

חרם חברתי במערכת החינוך-כיצד מונעים זאת?

מענה חברתי רגשי ופרואקטיביות חברתית B-FRIEND

בתי הספר מהווים את הזירה המרכזית להתפתחות חברתית של ילדים ונערים, ולכן תופעת החרם בבתי הספר היא בעלת השלכות משמעותיות על חוויית הלמידה, ההשתלבות החברתית וההתפתחות הרגשית של תלמידים (Lev-Wiesel & Sternberg, 2012). מחקרים מראים כי תלמידים שחווים חרם מתקשים ליצור קשרים חדשים, סובלים מירידה חדה בהישגים הלימודיים ולעיתים אף מגלים סימנים של הימנעות מהגעה לבית הספר (Juvonen & Gross, 2005). ההשפעה של חרם על תלמידים אינה מתמצה רק בתקופת הילדות, אלא עלולה להותיר חותם עמוק גם בבגרותם ולפגוע ביכולתם ליצור מערכות יחסים חברתיות.

בנוסף, חרם חברתי אינו משפיע רק על הפרטים המעורבים בו ישירות - קורבנות החרם והתלמידים המחרמים, אלא גם על כלל האקלים הבית-ספרי. סביבה שבה ישנה לגיטימציה להדרה חברתית הופכת להיות מרחב המאופיין בחוסר ביטחון ובחשש מתמיד מפני הדרה עתידית (Nesdale & Lambert, 2008). יתרה מכך, כאשר הצוות החינוכי אינו מתערב באופן משמעותי, המסר המועבר לתלמידים הוא שחרם הינה תופעה מקובלת או בלתי נמנעת. לעומת זאת, מחקרים מצביעים על כך שכאשר צוותי חינוך מפתחים תוכניות התערבות מובנות ומקדמים ערכים של הכלה ושייכות, ניתן להפחית משמעותית את היקף התופעה ולצמצם את נזקה (Twenge, Catanese & Baumeister, 2002). מערכת החינוך פועלת באופן יזום לזיהוי סימנים מוקדמים של חרם, מקיימת דיאלוג פתוח עם תלמידים ומקדמת חינוך רגשי-חברתי, יוצרת מרחב לימודי בטוח יותר עבור כלל התלמידים (Mishna & Alaggia, 2005).

מניעת חרם חברתי באמצעות פיתוח כישורים חברתיים: B-FRIEND

כדי להתמודד עם תופעת החרם החברתי, אין די בזיהוי מקרים והתערבות בשלב מאוחר, יש צורך ביצירת תרבות כיתתית ומערכתית המקדמת שייכות, הכלה ומיומנויות חברתיות. תוכנית B-FRIEND פותחה מתוך הבנה כי פיתוח כישורים חברתיים ותחושת שייכות הם אבני יסוד לבניית חברה מלוכדת ותומכת. מניעת חרם מתחילה בהקניית כלים רגשיים וחברתיים לתלמידים, למורים ולהורים כבר מגיל צעיר.

B-FRIEND מבוססת על מחקרים המראים כי תלמידים המפתחים מיומנויות תקשורת חיובית, אמפתיה ויכולת ויסות רגשי נוטים פחות לקחת חלק בחרם חברתי (Lev-Wiesel & Sternberg, 2012). התוכנית מחזקת את היכולת של ילדים ליצור קשרים חברתיים בריאים, להתמודד עם קונפליקטים ולפתח מודעות להשפעה של מעשיהם על סביבתם (Mishna & Alaggia, 2005). מחקרים מצביעים על כך שפיתוח כישורי אמפתיה והקשבה פעילה מפחית משמעותית תופעות של ניודי ודחייה, משום שהוא מאפשר לתלמידים לראות את הפרספקטיבה של האחר ולפעול מתוך רגישות חברתית (Nesdale & Lambert, 2008).

כיצד B-FRIEND מסייעת במניעת חרם חברתי?

1. שיפור מיומנויות תקשורת חברתית - תוכנית B-FRIEND מספקת כלים מעשיים לתקשורת חיובית, כולל דרכים לבטא רגשות, להקשיב לאחר ולפתור קונפליקטים באופן לא אלים (Juvonen & Gross, 2005).
2. חיזוק תחושת השייכות - מחקרים מוכיחים כי תלמידים החווים תחושת קבלה ושייכות בקבוצה, נוטים פחות להיות מעורבים בהתנהגויות חרם (Twenge, Catanese & Baumeister, 2002). B-FRIEND מבוססת על יצירת סביבה כיתתית תומכת, שבה לכל תלמיד יש מקום ומשמעות.

3. **פיתוח אמפתיה ומניעת הדרה - הפעילויות בתוכנית כוללות תרגולים חווייתיים המדמים מצבים חברתיים מורכבים, ועוזרים לתלמידים להבין את רגשותיהם של אחרים ולפעול בצורה רגישותית (Mishna & Alaggia, 2005).**

4. **מתן כלים לצוות החינוכי - B-Friend היא מעטפת המספקת למורים אסטרטגיות לניהול סיטואציות חברתיות מורכבות בכיתה, ואף כלים לזיהוי תלמידים בסיכון לחרם, תוך יצירת דיאלוג חינוכי משמעותי (Lev-Wiesel & Sternberg, 2012).**

5. **שיתוף הורים בתהליך מחקרים מצביעים על כך שמעורבות הורים מפחיתה משמעותית תופעות של נידוי חברתי (Nesdale & Lambert, 2008). התוכנית משלבת מפגשים עם הורים ומדריכה אותם כיצד לטפח אינטליגנציה רגשית אצל ילדיהם.**

חרם חברתי הוא תופעה רגשית וחברתית מורכבת, בעלת השלכות ארוכות טווח על תלמידים, בתי ספר והקהילה כולה. מחקרים מצביעים על כך שהתמודדות יעילה עם התופעה אינה מסתכמת בענישה או בהתערבות נקודתית, אלא דורשת שינוי עומק בתפיסה החינוכית, אשר יוצר אקלים בית-ספרי המבוסס על ערכים של הכלה, כבוד ושייכות (Williams, 2007).

B-FRIEND מציעה מודל חינוכי חדשני למניעת חרם, אשר שם דגש על פיתוח מיומנויות חברתיות, תקשורת חיובית ורגישות בין-אישית. התוכנית מחזקת את תחושת הקהילה בקרב תלמידים, מורים והורים, ומעודדת תרבות של שיתוף והדדיות. ממצאים מהשטח מצביעים על כך שהתוכנית מובילה להפחתה באלימות חברתית, לשיפור הדינמיקה בכיתה ולהעצמת יכולתם של התלמידים ליצור ולשמר קשרים חברתיים בריאים (Lev-Wiesel & Sternberg, 2012).

יישום שיטתי ומתמשך של חינוך חברתי-רגשי בבתי הספר אינו רק מונע חרם, אלא מעצב דורות של תלמידים בעלי מודעות חברתית מוגברת, אמפתיה ותחושת אחריות כלפי חבריהם. **כאשר מוסדות חינוך מטמיעים תוכניות מבוססות ראיות, כמו B-FRIEND, הם תורמים לעיצוב חברה סובלנית, מכילה ומלוכדת יותר, המעניקה לכל תלמיד את המקום וההכרה הראויים לו (Juvonen & Gross, 2005).**

לסיכום תוכנית B-FRIEND פועלת לא רק לטיפול במקרים של חרם אלא למניעתו מלכתחילה. באמצעות חיזוק הקשרים החברתיים, פיתוח אמפתיה ומודעות עצמית ושיפור האקלים הכיתתי, התוכנית יוצרת סביבה בטוחה ומכילה שבה כל תלמיד מרגיש שרואים אותו, מבינים אותו ושיש לו מקום בקבוצה (Williams, 2007).